

CORINA ISABELLA CSISZÁR¹, ROMÂNIA

Cuvinte cheie: păpușa din paie, Bobotează, Fărșang, mască, metehău.

Câteva considerații privind păpușa ritualică în Maramureș

Rezumat

De Bobotează, din vremuri străvechi se săvârșesc numeroase practici magice și ritualuri, această zi marcând nu doar începutul unui nou an, ci fiind în mod simbolic și începutul unui nou ciclu de viață. În ajunul Bobotezei se confecționează o păpușa ritualică, având ca element de bază o cruce. În acest context ritualic păpușa, de factură magică, este menită să aducă prosperitate și abundență în noul an. Un ritual interesant performat în Maramureșul Istoric în noaptea Bobotezei, de Anul Nou sau de Sântion, îl reprezenta *Metehăul*. Cu rol de pețitor, tinerilor necăsătoriți li se confecționează o păpușa din paie, de statură umană, acest obicei având un caracter premarital.

La Dămăcușeni, unicul sat maghiar din Țara Lăpușului, se păstrează un rit de trecere de alungare a iernii, numit Fărșang. Obiceiul se organiza în șezători în perioada dintre Bobotează și *Miercurea Cenușii*, zi care marchează începutul Postului Paștelui. În centrul solemnității stă păpușa ritualică de dimensiuni umane, confecționată din paie de grâu, ca imagine universală a agriculturii, și a fertilității. Sacrificarea păpușii prin arderea ei în focul ritualic, evidențiază venirea primăverii, dar și moartea și renașterea ființei umane, purificată de păcate și pregătită pentru intrarea în Postul Mare.

¹ Centrul Județean Pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Maramureș.

Keywords: straw doll, Epiphany, Fărşang (Carnival), mask, Metehău.

Some Considerations Concerning the Ritual Doll in Maramureş

Summary

Since ancient times, numerous magic practices used to be performed at the time of Epiphany, this day marking not only the beginning of a new year, but being symbolically also the beginning of a new cycle of life. A ritual doll is made with a cross as its basic element during the eve of the Epiphany. In this ritual context the doll with a magical character is meant to bring prosperity and abundance in the new year. An interesting ritual performed in the Historical Maramureş during the night of Epiphany, New Year or Saint John is the so-called Metehău. With the role of a matchmaker, a doll with the stature of a man is made of straw for the young couple, this custom having a premarital function.

At Dămăcuşeni, the only Hungarian village in the Land of Lăpuş, a passage rite that is called „Fărşang”(Carnival) has been preserved. It is organized at the evening gatherings in the period between Epiphany and Ash Wednesday that marks the beginning of Lent. The wheat straw doll having human dimensions, as a universal image of agriculture and fertility, is set in the middle of the solemnity. The sacrificing of the doll burnt in a ritual fire symbolizes the coming of spring, but also the death and the rebirth of the human being purified of sins and prepared to enter the fast during Lent.

Câteva considerații privind păpușa ritualică în Maramureș

Ivan Evseev consideră că jucăriile cu formă umană, nu au fost apanajul exclusiv al lumii ludicului infantil. O păpușă poate avea semnificații culturale, când este legată de străvechile ceremonii și ritualuri. Descoperirile arheologice atestă faptul că păpușile au fost unele dintre primele jucării cunoscute, în unele morminte ale copiilor din Egipt, vechi de peste patru mii de ani, găsimu-se figurine din ceramică, lemn, os, marmură sau jad. În limba chineză, termenul păpușă are aceeași rădăcină cu termenii „idol” și „fetiș”; deci ea a fost gândită ca obiect folosit în ritualurile religioase. În China, în perioada preistorică păpușa din paie se folosea la ceremoniile de sacrificiu. Semnificația păpușii în Maramureș este una complexă. Păpușa ritualică din paie poate avea rol terapeutic, de vindecare a trupurilor și a sufletelor, rol premarital, rol de alungare a duhurilor malefice sau poate simboliza prosperitatea și bucuria întâlnirii cu noul an. Ne vom opri atenția asupra unor păpuși ritualice din paie, confecționate în Maramureș în trei perioade importante ale anului: păpușa de Bobotează, Metehăul și păpușa din cadrul ritualului Fărșangului. „În civilizațiile arhaice, păpușile au reprezentat dublul persoanei umane, substitutul ei total în diferite rituri și practici magice. Ele puteau figura și diferite divinități malefice sau benefice, și reprezentau spiritele strămoșilor.”²

De Bobotează din vremuri străvechi se săvârșesc numeroase practici magice și ritualuri, această zi marcând nu doar începutul unui nou an, ci fiind în mod simbolic și începutul unui nou ciclu de viață. Boboteaza având un puternic caracter mistic, aduce câteva practici magice și un tipar de reînnoire a timpului, această perioadă a anului, purtându-ne cu gândul spre o naștere. Încă din perioada postului Crăciunului și a sărbătorilor de iarnă, anul îmbătrânește, timpul se degradează, ca să poată renaște în anul următor. În concepția țaranului, noul an începe în perioada Bobotezei, de aceea Anul Nou trebuie să fie botezat. „Boboteaza reprezintă sfințirea, botezul un simbol al imersiunii în apă ca instrument de purificare și regenerare care a fost acceptat de creștinism. În însăși crearea omului Dumnezeu a folosit apă pentru a-și desăvârși creația. Apa încorporează valori sacre, ea curge, e vie, neodihnită, inspiră, vindecă.”³ În ajunul Bobotezei, se confecționează o păpușă ritualică, având ca element de bază, o cruce. În acest context ritualic, păpușa, de factură magică, este menită să aducă prosperitate și abundență în noul an. Pamfil Bilțiu ne spune că pregătirea păpușii urmează în unele sate din Țara Lăpușului prescripții ritualice păstrate cu sfințenie: „De regulă acest obiect ceremonial este alcătuit din patru fuioare, care se așază pe margini. Între acestea se pun spice de grâu, ramuri din fiecare pom roditor mai important: măr, păr, prun, nuc, cireș. Spicele în formă de X, având două brațe, numite *lumn'ină în creangă*, cele două ramificații reprezentând una țarina de jos și una țarina de

² Ivan Evseev, *Dicționar de simboluri și arhetipuri culturale*, Editura Amarcord, Timișoara, 2001, pag. 143.

³ Jean Chevalier, Alain Gheerbrant, *Dicționar de simboluri*, vol. I, Editura Artemis, București, 1994, pag. 200.

Păpușa de Bobotează; foto: Pamfil Bilțiu

sus. Toate aceste elemente se strâng și se leagă laolaltă într-un ștergar. (...) La Cufoaia ștergarul păpușii se leagă cu cipcă roșie (...) La Cupșeni păpușa se leagă în loc de baie, cu peteaa ce și-o pun și o poartă fetele în păr, ca să aibă noroc la măritiș dar și cu zgarda de mărgel pe care o poartă la gât în perioada cășlegilor. La apropierea preotului, vestită de către ceata copiilor, fiecare familie aprinde lumânarea păpușii ceremoniale.”⁴ Nu este întâmplătoare participarea cetii de copii în cadrul acestui ceremonial de reînnoire a anului și implicit a omului. Cei mici sunt un simbol al purității, al inocenței, ei îi sunt asociați stării primordiale înainte de căderea omului în păcat. „Valențele magico – simbolice atribuite copilului și-au găsit expresia în străvechile rituri ale jertfirii unui prunc la construcția unui templu; (...) pe această forță se întemeiază și participarea copiilor la anumite ceremonii augurale⁵.” Pamfil Bilțiu ne prezintă în continuare ritualul păpușii de Bobotează: „Crucrii purtând cofa cu aghiazmă în care se află busuioc, intră în casă cântând Iordanul, după care sfințesc casa. Fiecare membru al familiei sărută crucea, cu păpușa în mână, care se dă de la unul la altul, în ordinea vârstei. (...) Crucrii sunt ospătați cu mâncare și băutură după care, cel mai în vârstă din familie, de fiecare dată bărbat, petrece crucea cu păpușa, având

⁴ Colecția Pamfil Bilțiu, *Boboteaza în Țara Lăpușului*, din revista *Memoria Ethnologica*, an I, Nr. 1, Editura Ethnologica, Baia Mare, 2001, pag. 26-29.

⁵ Ivan Evseev, *Dicționar de simboluri și arhetipuri culturale*, Editura Amarcord, Timișoara, 2001, pag. 43.

lumânarea aprinsă până la poartă.”⁶ Crucea, simbol fundamental al creștinismului, „are o funcție de sinteză și de măsură. În ea se întâlnesc cerul și pământul. În ea se amestecă timpul și spațiul. Crucea îl simbolizează pe Cel Răstignit, pe Hristos, Mântuitorul, Logosul.”⁷ În Maramureșul Istoric, crucea „se îmbracă într-un ștergar mândru, și de o parte și de alta se așază și se leagă busuioc și spice de grâu și se pune o lumânare mare la mijloc. Căsenii așteptau venirea preotului cu crucea în mână, ciocnind crucea, cu cea a vecinului.”⁸ Grâul din care se confecționează păpușa reprezintă cel mai sacral aliment în spațiul european, simbol al nașterii, morții și reînvierii, cinstit în ceremoniile magice din cele mai vechi timpuri. Spicele de grâu sunt prezente în diferite ceremonii, în special cele agrare, ca simbol al nemuririi și al hranei esențiale. „După ce s-a lăsat seara, toți ai casei ies în curte strigând de trei ori: *chiralexă-i Doamne!* (formula provine din grecesul Kir, Eleison și înseamnă Doamne, miluiește), după care un bărbat sau un copil, uneori un bărbat însoțit de către un copil, ia în mână păpușa ceremonială cu lumânarea aprinsă și înconjoară cu ea întreaga gospodărie, strigând de fiecare dată când se află în fața casei: *chiralexă-i Doamne!* apoi se oprește la pomul sterp, pe care îl înconjoară de trei ori cu păpușa și tot de trei ori este lovit cu muchia securii în tulpină rostindu-se: *faci poame, că dacă nu faci, te tai*. La Cupșeni, unul din casă, de regulă soția gospodarului sau cineva de la o casă vecină, răspunde: *mai lasă-l un an, că a face*. În acest fel fertilitatea este transpusă de la femeie la pom. Există diferențieri de la un sat la altul, legate de ritualul stingerii păpușii în grâu. La Cupșeni, tradiția impunea ca actul înconjurării gospodăriei cu păpușa să fie oficiat de către toți membrii familiei, nelipsind niciodată copiii. Ritualul evidențiază funcția agrară și de divinație a sărbătorii.”⁹

Un alt ritual interesant performat în Maramureșul Istoric în noaptea Bobotezei, de Anul Nou sau de Sântion, îl reprezenta *Metehăul*. Cu rol de pețitor, tinerilor necăsătoriți li se confecționează o păpușă din paie, de statură umană, acest obicei având un caracter premarital. Păpușa îmbrăcată cu haine femeiești sau bărbătești, se agăța într-un pom sau în locuri greu accesibile dar cât mai la vedere, în apropierea casei celor vizați sau în apropierea bisericii. Aceste păpuși care se numeau *doamne* și *domni*, sau *babe* și *moși* pe Valea Izei, *metehăi* pe Valea Cosăului și *metehăi* sau *moși* pe Valea Marei, se confecționau din paie de grâu, ovăz sau pănuji de porumb. „De Sânvăsai, în ajun, pun moș la fetele care-s mai bătrâne, și la feciori pun moașă: cu sumnă, zadie, cârpe hâde; îi pun mânuri, pticioare. Noa și numa ne trezim și noi o dată cu un metehău. O zinit o femeie și ne-o zâs ca fata me are metehău. Am strigat-o repede pe Ioana (fiica) și i-am spus. Ea s-o bucurat ca amu s-a mărita. S-o dus după el și l-o adus acasă că i l-o pus în vâlce, cu pticioarele în apă rece și o lăsat scris că l-o pus așa, ca i-o fost frig la metehău și o vrut să se încălzească, di ce o zinit de pă

⁶ Colecția Pamfil Bilțiu, *Boboteaza în Țara Lăpușului*, din revista Memoria Ethnologica, an I, Nr. 1, Editura Ethnologica, Baia Mare, 2001, pag. 26-29.

⁷ Jean Chevalier, Alain Gheerbrant, *Dicționar de simboluri*, vol. I, Editura Artemis, București, 1994, pag. 398.

⁸ Culegător Corina Isabella Csiszár, performeră Ileana Drăguș, 78 ani, Oncești, 2017.

⁹ Colecția Pamfil Bilțiu, *Boboteaza în Țara Lăpușului*, din revista Memoria Ethnologica, an I, Nr. 1, Editura Ethnologica, Baia Mare, 2001, pag. 26-29.

sate. L-o pus fata me la masă, o pus o oiagă de horincă înaintea lui, l-o stropit cu horincă, i-o pus ptiroște. Mno și i-am spus că anu acela s-a mărita. Așe o și fo. Săracu metehău nu o avut traistă, numa el, așe, un moș mic. Mnic o fo și Vasalie. Un moș mnic și vai, de el. Ș-atâta o fo de sfârticat și de... feri, Doamne și cu o cușma re în cap.”¹⁰ Feciorii sau fetele așezau această mascoidă într-un pom fructifer din grădina celui sau a celei de care vroiau să-și bată joc. „Să urcă acolo pă metehău, pă creangă și-l pun. La noi îl duc într-un pom aproape de biserică. Și-ăpi oamenii când mărg la biserică, ăpi să uită acolo și rād. Metehăii erau cu cămașă și sumnă sau gatii, îmbrăcați ca lumea, aveau clop sau pânzătură. ăpi grăiem cu feciorul cu care am pus metehăii:

- Hai, mă, tomne-l și pă aista, să să mărite și Mărie anu aista. Așe, tomne-l mândru pă Vasalie, c-ăpi așe s-a mărita și Mărie. ăpi l-a juca pă Vasalie mâni sară un pțic. Și ăpi dade a fa nuntă. Numa de n-a vrea nicicum să făcă. Dacă nu, la anu îi mai punem unu, oricum.

- Ce-a zice Mărie când l-a vide?

- Să bucură. Pă mâni sară când l-a vide, îl duce de-acoale de la biserică acasă, îl pune după masă, îi dă pālincă, mîncare ăpi face joc cu el. Că i-i vremea să mă mărite și ei.”¹¹

În dimineața următoare dacă fata sau feciorul nu a descoperit moșul sau baba, alți feciori și fete din sat coboară păpușile din pom, și le poartă într-un alai prin sat, strigând, rāzând și chiuind. Putem vorbi aici despre un ritual al pețitului de factură umoristico-satirică. Mascoida, se mai numea și *păpușa rușinii* și era „dotată” cu organe sexuale sau cu sâni, evidențiind imoralitatea fetelor sau a feciorilor căroră le era adresată. Feciorii apelau la această formă a pețitului ritualic punând metehău fetelor care i-au refuzat la joc sau care au refuzat vreo cerere în căsătorie a acestora. Babele le erau destinate feciorilor holtei, trecuți de vremea însurătorii, mari băutori sau cu caracter îndoielnic.

Performerul din Văleni ne mărturisește că metehăul era acceptat cu bucurie de către fată, existând speranța că se va căsători în acel an. „Fetele abia așteaptă să vadă un metehău pus.”¹²

Metehăilor li se așază în buzunar o poezie satirică, care va fi citită a doua zi în public, spre hazul întregii comunități. „ăpi îi puneam și o scrisoare în jeb la metehău. Uite, o scrisoare la un fecior la care i-o pus metehău:

Pă Cosău eu am plecat,
Ca să mă însor și eu.
Pă Cosău eu n-am aflat,
Fată pă placu mneu.
Și-n Hoteni eu am plecat,

¹⁰ Colecția Parasca Făt, *Obiceiuri la început de an*, din revista Memoria Ethnologica, an I, Nr. 1, Editura Ethnologica, Baia Mare, 2001, pag. 13.

¹¹ Culegător Corina Isabella Csiszár, performer Ioan Godja Ou, 90 ani, Văleni, 2009, din Arhiva C.J.C.P.C.T. Maramureș, Dosar Nr. L/07/2009.

¹² Culegător Corina Isabella Csiszár, performer Ioan Godja Ou, 90 ani, Văleni, 2009, din Arhiva C.J.C.P.C.T. Maramureș, Dosar Nr. MM/07/2009.

Și pă fată am visat,
Când de Bobotează-am ajunat.
În Hoteni când am ajuns,
Am văzut fata din vis.”¹³

Întâlnim acest ritual și în Budești: „Puneam babe la feciorii bătrâni de Sântion. Să scula feciorii dimineață tare, să să uite, să ieie baba, să nu margă altu să citească. Apoi tot felul scriau. Și mie mi-o pus pețător, pă fântână-n drum. Și s-o sculat tata, Dumnezeu să-l ierte, și-o zâs:

- Hăi, Anu, scoală-te, că ai pețători!

L-am adus și atâta l-am jucat. Și să știți că-n anu cela m-am măritat. Cela de obdiele, îl aduce pă cela de ptele. L-am dus în casă, l-am pus după masă, l-am cinstit. Înconjori masa cu metehăul.”¹⁴ Fetele cărora le era destinată păpușa, nu aveau voie să o ardă sau să își bată joc de aceasta, ci din contră, erau obligate să o coboare din pom, să o ducă în casă cu mare cinste, și să o așeze la masă, pentru a le fi de bun augur. În caz contrar, există credința că necinstirea metehăului ar atrage sărăcia și necazurile.

Deși fata căreia i se puneă moș era făcută de rușine în fața comunității, ea spera în caracterul premarital al ritualului, pentru ea fiind un semn că se va mărita poate în anul respectiv. Metehăul ardea într-un foc ritualic după ospăț, focul simbolizând în acest context dragostea și purificarea. Fumul focului de sacrificiu reprezintă un agent de legătură dintre celest și teluric, are rol purificator și de alungarea duhurilor malefice. Dacă fumul se ridică spre cer, există credința că persoana care a primit păpușa ritualică, și a cinstit-o, după care i-a dat foc, va face nunta în noul an.

La Dămăcușeni, unicul sat maghiar din Țara Lăpușului, se păstrează un rit de trecere de alungare a iernii, numit Fărșang. Obiceiul se organiza în șezători în perioada dintre Bobotează și *Miercurea Cenușii*, zi care marchează începutul Postului Paștelui. Lumea satului ia parte la șezători cu un sentiment ritualic, conformându-se rânduiei comunității tradiționale. Obiceiul șezătorilor se raporta la destinul uman individual sau colectiv și era, în același timp un obicei de inițiere a tinerilor în muncă, joc și viață, un loc de întâlnire a fetelor cu feciorii, un prilej de etalare a hărniciei și a inteligenței. „Îmi aduc aminte din copilărie, când în serile lungi de iarnă, lumea căuta ocazia de a se aduna laolaltă. Cetele de mascați, cu un conducător, umblau prin sat. Conducătorul și mascații băteau pe la ușile oamenilor și cereau găzduire jucând rolul unor târgari veniți de la Târgu Lăpuș. Și odată intrați în casă, dansau în jurul mesei, spuneau povești, beau un pahar de ceva. Mascații umblau în șezători aproape în fiecare seară între Bobotează și Miercurea Cenușii. Și bătrânii ne-au spus că acest obicei se organizează pentru alungarea duhurilor malefice. Prin acest ritual alungau răul și așteptau să reînvie natura. S-au schimbat lucrurile. Cine te mai

¹³ Culegător Corina Isabella Csiszár, performer Ioan Godja Ou, 90 ani, Văleni, din Arhiva C.J.C.P.C.T. Maramureș, Dosar Nr. MM/07/2009.

¹⁴ Culegător Corina Isabella Csiszár, performeră Anuța Ciceu, 76 ani, Budești, 2017, din Arhiva C.J.C.P.C.T. Maramureș, Dosar Nr. MM /03 / 2017.

Sacrificarea păpușii ritualice de Fărșang, Dămăcușeni; foto: Felician Săteanu

primește acum în casă? Atunci lumea chiar aștepta să meargă, să bată la ușă. Avea setea asta de a fi împreună cu alții, de a fi vizitată de alții. Și exista chiar credința în purificarea sufletului.”¹⁵

„Primăvara este o etapă esențială în acea curgere a timpului, ea este vremea reînnoirii cosmice, perioadă în care se încearcă refacerea totală a stării de echilibru, pentru ca începutul verii să stea sub semnul sacralității. Primăvara începe în mentalitatea tradițională românească pe 24 februarie și se încheie pe 23 aprilie. Dacă vara și iarna stau sub semnul masculinului, primăvara stă sub semnul femininului, deoarece orice început are menirea de a reînnoi lumea, fiind perceput deci ca o (re)naștere.”¹⁶ De aceea momentul culminant al Fărșangului era acela de îngropare a iernii și a viciilor, la *Lăsata Secului*. Acest obicei este legat de învierea timpului anual organizat de către feciorii pregătiți să plece în armată. „Grăbirea venirii primăverii, a căldurii binefăcătoare, reînverzirea câmpurilor și înflorirea livezilor au reprezentat la populațiile arhaice și în societățile tradiționale principalul scop și conținut al majorității riturilor calendaristice, indiferent de timpul realizării lor.”¹⁷ Din cauza schimbărilor care au intervenit la nivelul comunității rurale, o dată cu dispariția șezătorilor, Fărșangul se practică astăzi la căminul cultural din sat. „Eu când am venit în sat, deja nu se mai practica obiceiul. Mai umblau copiii, pe la case cu măști, dar nu mai era șezătoarea cum a fost în copilăria mea. Îmbrăcam copiii mai interesant. Și tinerii purtau haine de nuntași, țigani și preot. În general, băiatul se îmbrăca de mireasă și fata se îmbrăca de mire.”¹⁸ În centrul solemnității stă păpușa ritualică de dimensiuni umane, confecționată din paie de grâu, ca imagine universală a agriculturii, și a fertilității. Paiele de grâu ne amintesc și de faptul că în trecut sătenii dormeau pe pat cu paie, semnificând unirea conjugală, desfătările, păcatul, dar și suferințele fizice ale muribundului, deci o interferență a ritului nupțial cu cel funerar. Mascoida preia în mod magic asupra sa încărcătura viciilor omenești a spiritelor malefice, a păcatelor săvârșite de către comunitatea sătească, în perioada cășlegilor. Prin acest gest ritualic, sătenii se crede că vor intra neîntinați în postul Paștelui. Sărbătoarea ne amintește de Saturnaliile antice în care ordinea firească a lucrurilor era răsturnată.

„Noi am încercat să transpunem obiceiul în lumea modernă, organizăm o distracție la căminul cultural din sat. Obiceiul este ca invitații să ducă într-o coșarcă anumite bucate din carne, cozonac, prăjituri și o sticlă cu țuică. Coșarca se acoperă cu o ștergură cusută manual, pe care stă scris: Isten segits! (Doamne, ajută!)”¹⁹ În trecut, înaintea unui ospăț ritualic, se sacrificau miei, oi, se tăiau găini sacrificiul reprezentând actul de comunicare

¹⁵ Culegător Corina Isabella Csiszár, performer Zoltán Németh, 58 ani, Dămăcușeni, din Arhiva C.J.C.P.C.T. Maramureș, Dosar Nr. L/01/2017.

¹⁶ Delia Suiogan, *Simbolica riturilor de trecere*, Editura Paideia, București, 2006, pag. 47.

¹⁷ Ivan Evseev, *Dicționar de simboluri și arhetipuri culturale*, Editura Amarcord, Timișoara, 2001, pag. 160.

¹⁸ Culegător Corina Isabella Csiszár, performer Eva Molnár, 60 ani, Dămăcușeni, din Arhiva C.J.C.P.C.T. Maramureș, Dosar Nr. L/01/2017.

¹⁹ Culegător Corina Isabella Csiszár, performer Zoltán Németh, 58 ani, Dămăcușeni, din Arhiva C.J.C.P.C.T. Maramureș, Dosar Nr. L/01/2017.

cu Divinitatea. Întrucât omul profan nu poate comunica cu Divinul decât printr-un intermediar (victima sacrificată), o mare valoare spirituală este acordată naturii victimei ce urmează a fi ucisă. Sacrificiul ritual al unui animal cum este mielul sau oaia are semnificații și mesaje care depășesc cu mult conotațiile alimentare. În acest sens, sacrificiul „rupe” timpul lumesc, cotidian și creează un cadru specific contactului cu Divinitatea pentru captarea binecuvântării. Mircea Eliade afirmă că jertfirea unei ființe vii este necesară pentru desăvârșirea oricărei creații, căci nimic statornic nu se poate ridica și asigura decât printr-un sacrificiu. Pentru ospățul de Fărșang se pregăteau cozonaci și pâine din făină albă de grâu, grâul fiind considerat o ofrandă ritualică un simbol vegetal al renașterii și al fertilității. „Colacul, coptură rituală cunoscută la multe popoare, este un simbol cultural cu multiple semnificații. El mediază opozițiile copt-necopt, natură-cultură; stabilește legăturile dintre cei vii și cei morți, dintre cer și pământ, dintre zei și oameni.”²⁰

Apar glume și trăsni în această perioadă și pentru a nu fi recunoscuți, sătenii inventivi se maschează cât mai interesant, precum în cadrul ceremoniilor antice. A. Chevalier și J. Gheerbrant oferă în *Dicționarul de simboluri* o definiție clară a măștii: „chip fals realizat din materiale diverse (țesătură, carton, lemn etc) folosit pentru a disimula identitatea celui care o poartă sau pentru a-i atribui o altă identitate, pentru a păstra identitatea persoanelor disparate sau pentru a proteja chipul.”²¹ Dansurile cu măști erau legate de riturile agrare, nupțiale, inițiatice și funerare, la care participau cei vii și cei morți iar masca posedă o putere magică împotriva maleficului. Mascatul producea groază celor din jur, impunând voința sa purtătorului măștii. Această sărbătoare care ne amintește și de străvechile jocuri de priveghi, dezvăluie o altă realitate, în care firescul lucrurilor lasă loc exagerărilor și grotescului. Masca devenea obiect ritual, purtătorul măștii identificându-se cu personajul pe care îl reprezenta. Acesta era pătruns de forța ei, era scos din timpul și spațiul profan, nu mai purta amprenta eului individual și schimbător. Măștile nu erau legate numai de spiritele strămoșilor, ci erau un mijloc de refulare a tensiunilor sufletești ascunse de-a lungul anului. Măștile îndeplineau o funcție socială: ceremoniile cu măști erau adevărate cosmogonii ce regenerau timpul și spațiul, căutând astfel să-l sustragă pe om și valorile pe care le întruchipa el de la degradarea ce-și puneă pecetea pe toate, în timpul istoric. Masca reprezenta obiectul înscris unui ritual (investit cu puteri magice) în cadrul unor importante civilizații pentru destinul societății umane. În cadrul carnavalului popular actual masca este scoasă din contextul în care s-a născut și a fost utilizată și devine un obiect de recuzită primind noi conotații în relație cu contextul în care există. Astfel, masca a suferit mutații de la un obiect încărcat de spiritualitate la un element de recuzită necesar în cadrul unui spectacol. Masca în cadrul jocurilor ritualice ancestrale a avut un rol apotropaic și valențe cu conotații magice. În lumea contemporană, chiar dacă masca este percepută ca un accesoriu destinat carnavalului, ea continuă să păstreze acea aură de mister.

²⁰ Ivan Evseev, *Dicționar de simboluri și arhetipuri culturale*, Editura Amarcord, Timișoara, 2001, pag. 42.

²¹ Jean Chevalier, Alain Gheerbrant, *Dicționar de simboluri*, vol. II, Editura Artemis, București, 1994, pag. 273.

Păpușa ritualică, acoperită cu un giulgiu, este așezată pe masă pe un suport din lemn și i se organizează o slujbă de înmormântare simbolică, după tiparul înmormântărilor din sat. „Sunt și bocitoare care bocesc la catafalcul Cavalerului negru, asta simbolizând că nu suntem chiar așa de sfinți.”²² Moartea mascoidei reprezintă o adevărată cosmogonie ce regenerează timpul și spațiul. Se înmormântează iarna și obiceiurile acesteia, sugerând reinstaurarea primăverii mult așteptate. „Api scoteam Bătrânu afară și îl aprindeam. Aveam pă unu îmbrăcat de popă și două, trei femei zdiară după omu de paie, așa sub formă de glumă. Îl scot afară ca pă mort și popa după el și apoi îl aprind.”²³ În carnavalurile populare moartea i se asociază inițierii, pregătind trecerea la o nouă stare, atât a omului cât și a naturii. După slujba de înmormântare, păpușa este purtată pe brațe de către *halot vivok* (purtătorii morților), până la drumul principal al satului, unde va fi incinerată. „Halot vikok se numesc la noi și au câte un ștergar pus pe diagonală peste umăr, prins cu un ac. Pă vremuri 16 oameni trebuiau să ducă mortul.”²⁴

Sacrificarea păpușii prin arderea ei în focul ritualic, evidențiază venirea primăverii, dar și moartea și renașterea ființei umane, purificată de păcate și pregătită pentru intrarea în postul Mare. „Prin intrarea în post încetează orice sărbătoare de iarnă. Nu mai dansează, nu se mai distrează omul. El intră într-o purificare a sufletului și a trupului.”²⁵ Există credința că sacrificiul păpușii arde răul și aduce prosperitate pentru sat. „Când îi dăm foc omului de paie spunem: la anul vă așteptăm mult mai puternic, mult mai tânăr, mult mai viguros.”²⁶

²² Culegător Corina Isabella Csiszár, performer Zoltán Németh, 58 ani, Dămăcușeni, din Arhiva C.J.C.P.C.T. Maramureș, Dosar Nr. L/01/2017.

²³ Colecția Corina Isabella Csiszár, *Tradiții maghiare din Dămăcușeni*, din revista Memoria Ethnologica, an XI, Nr. 38-39, Editura Ethnologica, Baia Mare, 2011, pag. 138-140.

²⁴ Culegător Corina Isabella Csiszár, performer Zoltán Németh, 58 ani, Dămăcușeni, din Arhiva C.J.C.P.C.T. Maramureș, Dosar Nr. L/01/2017.

²⁵ Culegător Corina Isabella Csiszár, performer Zoltán Németh, 58 ani, Dămăcușeni, din Arhiva C.J.C.P.C.T. Maramureș, Dosar Nr. L/01/2017.

²⁶ Culegător Corina Isabella Csiszár, performer Zoltán Németh, 58 ani, Dămăcușeni, din Arhiva C.J.C.P.C.T. Maramureș, Dosar Nr. L/01/2017.

Bibliografie

- Evseev, Ivan** - *Dicționar de simboluri și arhetipuri culturale*, Editura Amarcord, Timișoara, 2001.
- Chevalier, Jean, Gheerbrant, Alain** - *Dicționar de simboluri*, vol. I-II, Editura Artemis, București, 1994, pag. 200.
- Bilțiu, Pamfil** - *Boboteaza în Țara Lăpușului*, din revista Memoria Ethnologica, an I, Nr. 1, Editura Ethnologica, Baia Mare, 200.
- Făt, Parasca** - *Obiceiuri la început de an*, din revista Memoria Ethnologica, an I, Nr. 1, Editura Ethnologica, Baia Mare, 2001.
- Suiogan, Delia** - *Simbolica riturilor de trecere*, Editura Paideia, București, 2006.
- Csiszár, Corina, Isabella** - *Tradiții maghiare din Dămăcușeni*, din revista Memoria Ethnologica, an XI, Nr. 38-39, Editura Ethnologica, Baia Mare, 2011.
- Niculiță, Elena, Voronca** - *Datinile și credințele poporului român*, vol. I, Editura Polirom, Iași, 1998.
- Izanu, Lenghel, Petre** - *Daină mândră pân Bârsana*, Editura Baia Mare, 1979.